

Citation:

B.H. Stricker, Levensbericht A.H. Gardiner, in:
Jaarboek, 1964-1965, Amsterdam, pp. 385-388

HERDENKING VAN

A. H. GARDINER

(29 maart 1879 — 19 december 1963)

Alan Henderson Gardiner overleed op de 19de december 1963 in zijn woonhuis te Oxford. Hij was sterk van lichaam, ook sterk van geest, bereikte de gevorderde leeftijd van 84 jaar en was tot kort voor zijn dood actief. Zijn grote jaren zijn wellicht die tussen de beide wereldoorlogen in geweest, maar de publikaties, die hij nog zo kort geleden deed verschijnen, doen in kwaliteit en frisheid niet onder voor vroeger werk.

Gardiner's leven is verlopen in banen van geleidelijkheid. Hij werd op jeugdige leeftijd gewonnen voor de studie van de Egyptische oudheidkunde en in deze richting aangemoedigd door een man van reputatie, E. A. Wallis Budge, conservator aan het Brits Museum. Na zich in de oriëntalistiek te hebben bekwaamd aan de universiteiten te Oxford en te Parijs, ontving hij een uitnodiging van A. Erman om naar Berlijn te komen en zich daar onder diens leiding te belasten met de redactie van het geprojecteerde, sedertdien gepubliceerde *Wörterbuch der Ägyptischen Sprache*. Gardiner nam haar aan en kweet zich gedurende een tiental jaren met nauwgezetheid van deze taak. Hij keerde kort voor de eerste wereldoorlog naar zijn vaderland terug, dat hij niet meer verlaten zou dan alleen voor studiereizen naar het Europese vasteland en naar Egypte. Hij bekleedde kortstondig een functie aan de universiteit van Manchester. Maar het openbare leven trok hem niet aan. Hij vestigde zich te Londen en sloeg alle benoemingen af, waaronder een zeer eervolle tot de leerstoel der Egyptische oudheidkunde te Oxford. Van de Engelse archaeologische vereniging, de Egypt Exploration Society, is hij een getrouw medewerker geweest.

Het werk aan het Berlijnse woordenboek bracht Gardiner in het nauwste contact met de oud-Egyptische letterkunde. De oudere generatie had zich vooral bezig gehouden met de epigrafie, begrijpelijkerwijze, daar de inscripties in de oud-Egyptische filologie procentsgewijze een belangrijker plaats innemen dan elders. Het werd Gardiner's taak het lexicografische materiaal te trekken uit de geschreven docu-

menten, de papyri en de ostraca. Hij verwierf zich de palaeografische kennis, die voor het volvoeren van dit moeilijke werk onontbeerlijk is, maakte een diepgaande studie der originele handschriften en vormde al werkende het wetenschappelijke programma, dat hij bij zijn leven heeft gepoogd te verwezenlijken.

Gardiner is in de eerste plaats en vooral uitgever geweest der antieke teksten. In dit genre heeft hij een enorme activiteit ontplooid. De ene editie na de andere kwam van onder zijn handen voort, alle met grote liefde samengesteld, grondig en betrouwbaar, alle ook met goede smaak en waar mogelijk met luxe gepresenteerd. Het is niet doenlijk alles op te sommen. Daar zijn de verzamelwerken in transcriptie, die hij steeds weer samenstelde, daar zijn ook de grote plaatwerken van zijn latere jaren. Er zijn weinige Egyptische handschriften uit de pharaonische periode, die niet op enigerlei wijze door hem in studie genomen zijn. Alleen reeds in ons Leidse Museum is het, op de dodenteksten na, de volledige collectie.

Hij heeft daarbij niet slechts een praktisch doel nagestreefd, maar ook een uitgesproken theoretische belangstelling gehad. Deze betrof de Egyptische grammatica. Steunende op een uitgebreide materiaalverzameling publiceerde hij in 1927 het grote handboek, dat zijn meest massieve prestatie is geworden, de *Egyptian Grammar*. Dit thans reeds driemaal herdrukte werk zet de feiten met grote bevattelijkheid en volledigheid uiteen en is in zijn grote lijnen sedertdien niet voorbijgestreefd. En niet alleen de systematische, ook de historische grammatica heeft Gardiner's aandacht getrokken. Het vulgaire Egyptisch, dat vanaf het Nieuwe Rijk in de teksten doordringt, onderscheidt zich van het klassieke in velerlei opzicht, en het is dikwijls moeilijk te doorgronden op welke wijze en om welke reden de verschuivingen hebben plaatsgegrepen. Het gelukte Gardiner een aantal harer te verklaren. Wellicht het scherpzinnigste gedeelte van zijn oeuvre is in dergelijke studies neergelegd. De smaak van dit werk heeft hemzelf zeer te pakken gekregen. Met het verschijnen van de *Egyptian Grammar* nam hij in wezen van het klassieke Egyptisch afscheid. De tweede helft van zijn leven is geheel gewijd geweest aan het onderzoek van het vulgaire; ook dit weer over de weg der tekstuitgaven, maar altijd toch met de gedachten bij de grammatische analyse.

Hij was vrijgevig met zijn kennis en heeft veel en gaarne met anderen samengewerkt. Zijn eerste bezoek aan Egypte, in 1907, opende zijn ogen voor de noden der antieke monumenten. Hij maakte

kennis met N. de Garis Davies en diens vrouw, beide bekwame tekenaars. Met hen te zamen publiceerde hij in de loop der jaren een reeks om de fraaiheid hunner wandschilderingen in de Thebaanse dodenstad uitgekozen graven. Het zijn de platen, die in deze uitgaven uiteraard het meest tot de verbeelding spreken, maar het zijn niet in het minst de filologische toelichtingen van Gardiner, die haar tot standaardwerken maken. Dezelfde medewerkers vervaardigden voor hem de tekeningen van het zo bekende hiëroglifische druktype, dat hij deed gieten, ten verkoop stelde en voor het eerst in zijn *grammatica* gebruikte. Van overwegend organisatorische aard is Gardiner's rol geweest in de grote onderneming, die ons Nederlanders zo wel vertrouwd is, de uitgave der *Coffintexts*, of *Sarcophaagteksten*. De wens hiertoe was geuit door Lacau en Sethe. Breasted in Chicago stelde de middelen ter beschikking. Maar het was Gardiner, die de plannen vorm gaf en een aanvang maakte met de materiaalverzameling. Toen in De Buck de man gevonden werd, die de kwaliteiten bezat om het werk tot een goed einde te voeren, heeft Gardiner er zich geleidelijk-aan uit teruggetrokken. Men weet het, het is een der omvangrijkste werkstukken geworden, die de Egyptische filologie tot heden telt. Een initiatief van Gardiner, dat ook in dit korte bestek niet onvermeld moge blijven, is zijn poging geweest gelden bijeen te brengen tot het uitgeven in wetenschappelijk en artistiek verantwoorde vorm van de in 1924 door H. Carter gevonden schatten in het graf van Toetanchamon. Het mislukte, geheel buiten Gardiner's schuld. Heden, veertig jaar na datum, is nog niets geschied en het is te vrezen, dat de zaak verder afglijdt, met alle gevaren van dien.

Gardiner heeft alle onderdelen der Egyptische beschaving in zijn werk betrokken, hij heeft niet voor alle gelijkelijk op de bres gestaan. Over godsdienst en filosofie heeft hij zich weinig uitgelaten en datzelfde geldt van de archaeologie en de kunstgeschiedenis. Hij publiceerde in deze genres enige verdienstelijke artikelen, maar daarbij bleef het. Het laat zich denken, dat hij zich beperkingen heeft opgelegd, in de overtuiging, dat een man alleen wel veel, maar toch niet alles kan doen. Ietwat zwakker lijkt mij zijn positie ten aanzien van het Demotisch. Met de studie hiervan, die, niet kwalitatief, wel kwantitatief geteld, de helft der gehele Egyptische filologie vormt, heeft Gardiner zich nimmer ingelaten.

Gardiner laat een goede naam na, hij is heengegaan als een der groten. Bij de jongere generatie is zijn krediet nagenoeg onbeperkt. En terecht. Zijn werk is hecht en helder, en munt uit door nauwge-

zetheid, visie en diepgang. Het is neergeschreven zonder geestelijk voorbehoud; waar men het ook aanvat gevoelt men de persoon van de schrijver vierkant tegenover zich. Dat alles verzekert Gardiner een bijzondere plaats in de herinnering dergenen, die direct of indirect zijn leerlingen zijn geweest. Het is leed van een zo voortreffelijk man afscheid te moeten nemen. Onder de filologen, zijn tijdgenoten, zijn er weinigen, die de vergelijking met hem kunnen doorstaan.

B. H. STRICKER